

गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। जगती, ६ त्रिष्टुप्

विश्वजिते धनजिते स्वर्जिते सत्राजिते नृजिते उर्वराजिते।

अश्वजिते गोजिते अजिते भरेन्द्राय सोमं यजताय हर्यतम् ॥ २.०२१.०१

विश्वजिते- सर्वजिते। धनजिते- सम्पजिते। स्वर्जिते- स्वर्गजिते। सत्राजिते- सततजिते। नृजिते- मनुष्यजिते। उर्वराजिते- भूजिते। अश्वजिते- प्राणजिते। गोजिते- रश्मिजिते। अजिते- शक्तिजिते। इन्द्राय- जयशीलाय परमेश्वराय। यजताय- पूज्याय। हर्यतं- कमनीयम्। सोमं- रसम्। भर- वह ॥१॥

अभिभुवेऽभिभङ्गाय वन्वतेऽषाळ्हाय सहमानाय वेधसे।

तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे सत्रासाहे नम इन्द्राय वोचत ॥ २.०२१.०२

अभिभुवे- व्याप्ताय। अभिभङ्गाय- वृत्रभञ्जकाय। वन्वते- सम्भक्त्रे। वन सम्भक्तौ। अषाळ्हाय- असह्याय। सहमानाय- सहनशीलाय। वेधसे- मेधाविने। तुविग्रये- प्रभूतरवाय। गृ शब्दे। वह्नये- निर्वाहकाय। दुष्टरीतये- दुस्तराय। सत्रासाहे- सदा सहमानाय। इन्द्राय- परमेश्वराय। नमः। वोचत- ब्रूत ॥२॥

सत्रासाहो जनभक्षो जनंसहश्च्यवनो युध्मो अनु जोषमुक्षितः।

वृतंचयः सहुरिर्विक्वारित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीर्या ॥ २.०२१.०३

सत्रासहः- सदा सहनशीलः। जनभक्षः- जनसम्भजनीयः। जनंसहः- जनानां सहनशीलः। च्यवनः- वृत्रच्यावयिता। युध्मः- योद्धा। जोषं- प्रीतिम्। अनु। उक्षितः- रससिक्तः। वृतंचयः- वृतस्य संचेता। सहुरिः- अभिभविता। विक्षु- प्रजासु। आरितः- प्रापितः। इन्द्रस्य- तादृशस्य ईशनाधिदैवतस्य। वीर्या- वीर्याणि। कृतानि- रचितानि। प्र वोचं- प्रकर्षेण वदामि ॥३॥

अनानुदो वृषभो दोधतो वधो गम्भीर ऋष्वो असमष्टकाव्यः ।

रध्रचोदः श्रथनो वीळितस्पृथुरिन्द्रः सुयज्ञ उषसः स्वर्जनत् ॥ २.०२१.०४

अनानुदः- असमानदायकः । अनु पश्चाद्वाता अनुदः स नास्ति यस्य स अनानुदः । वृषभः- वर्षकः ।
दोधतः- हिंसकस्य । वधः- हिंसकः । गम्भीरः- अगाधः । ऋष्वः- दर्शनीयो महान् ।
असमष्टकाव्यः- इतरैरव्याप्तसूक्ष्मदर्शनयुक्तः । रध्रचोदः- संसिद्धिचोदकः । राध संसिद्धौ । श्रथनः-
शत्रुनाशकः । वीळितः- दृढः । पृथुः- व्याप्तः । इन्द्रः- ईशनकर्ता । सुयज्ञः- शोभनसङ्गतिकारकः ।
शोभनदायकः । उषसः- विद्यायाः । स्वः- आत्मसूर्यम् । जनत्- जनयति चित्ताकाशे प्रकटयतीति
भावः ॥४॥

यज्ञेन गातुमसुरौ विविद्विरे धियो हिन्वाना उशिजौ मनीषिणः ।

अभिस्वरा निषदा गा अवस्यव इन्द्रे हिन्वाना द्रविणान्याशत ॥ २.०२१.०५

धियः । हिन्वानाः- प्रेरयन्तः । उशिजः- कामयमानाः । मनीषिणः- मेधाविनः । यज्ञेन- पूजया
दानेन सङ्गतिकरणेन । असुरः- जीवोदकचोदकादिन्द्रादीशनाधिदैवतात् । गातुं- मार्गम् । विविद्विरे-
लब्धवन्तः । अभिस्वरा- मन्त्रेण । निषदा- उपसदेन । गाः- चिद्रश्मीन् । हिन्वानाः- प्रेरयन्तः ।
अवस्यवः- रक्षाकामाः । इन्द्रे- परमेश्वरे । द्रविणानि- सम्पदः । आशत- प्राप्तुवन् ॥५॥

इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्तिं दक्षस्य सुभगत्वमस्मे ।

पोषं रयीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्धानं वाचः सुदिनत्वमहाम् ॥ २.०२१.०६

इन्द्र- परमेश्वर । श्रेष्ठानि- उत्तमाः । द्रविणानि- सम्पदः । धेहि- धारय । अस्मे- अस्माकम् ।
दक्षस्य चित्तिं- समर्थप्रज्ञम् । धेहि । रयीणां- सम्पदाम् । पोषं- पुष्टिम् । तनूनां- देहानाम् । अरिष्टिं-
अहिंसाम् । वाचः । स्वाद्धानं- स्वादुताम् । अह्नां- दिनानाम् । सुदिनत्व- शोभनत्वं धेहि ॥६॥